

ken is overgelaten om te besluiten in zaken, die de plaatselijke kerk zelf niet af kan doen en in de zaken, die alle plaatselijke kerken tezamen aangaan; dat hier van een centraal genootschap, zooals in de R.K. Kerk en de Ned. Hervormde Kerk geen sprake is, doch veel eerder van een federatief verband, waartoe de plaatselijke kerken vrijwillig zijn toegetreden en waarbij deze haar zelfstandig en autonoom karakter hebben bewaard".

Wij hopen met 't vorenstaande te hebben duidelijk gemaakt tot welke gevolgen 't kan leiden en heeft geleid, wanneer de Staat den rechter verbiedt 'n kerkgemeenschap te behandelen naar haar eigen wet, nl. dat de staatsneutraliteit leidt tot onderdrukking van 't beginsel der Reformatie. Men zal daartegen aanvoeren, dat 't in den modernen staat moeilijk anders kan, doch wij zijn van meening, dat onder de tegenwoordige Grondwet althans een verbetering mogelijk is. Indien nl. geen recht kan worden gedaan overeenkomstig de stellige bepalingen van de kerkelijke orde, is het bij kerkseuring beter dan een uitspraak naar vermeend recht te doen, uit te gaan van de (eveneens vermeende) billijkheid, bestaande in een verdeling naar evenredigheid van het aantal leden c.q. het betalen van een uitkoop-som op denzelfden grondslag door de meerderheid. Dit dus alleen in geval er geen recht kan worden gedaan wegens incompetentie in geloofszaken. Een dergelijke figuur is in het Nederlandsche recht niet geheel onbekend en werd toegepast in rechtsherstelzaken van oorlogsslachtoffers. Als de rechtsverhoudingen daar niet kunnen komen vast te staan, b.v. door dat de bewijsstukken verdwenen zijn of men eenvoudigweg niet weet hoe de rechten en plichten liggen, zal de Raad voor het Rechtsherstel niet uitgaan van het „beati possidentes", doch naar billijkheid de verhoudingen regelen.

Het is denkbaar moeilijkheden van dezen aard in de toekomst te vermijden door het bestaande kerkrecht te wijzigen. Wij zijn echter daartegen gekant uit de principiële overweging, dat hier niet de fout ligt bij het kerkrecht (in ruimeren zin), doch bij de wetgeving van den staat. Aan vreemde insluipsels in de K.O., die indruischen tegen haar geest hebben wij geen behoefte. Zij zouden alleen maar aanleiding kunnen geven voor leerstellingen, die niet volgens de Belijdenis zijn. Misschien ligt hier wel een taak op politiek gebied.

Tenslotte mogen wij resumeerend de volgende conclusies trekken:

1. De verhouding tusschen kerkrecht (in engeren zin) en belijdenis is van principieel belang, zoowel voor wat de verhoudingen binnen de kerk betreft als die van de kerk naar buiten. De K.O. zij niet meer dan een nadere uitwerking van de Geloofsbelijdenis.
2. In handelingen door de kerken met overheidsorganen neme men niet te gauw aan, dat het gaat om zaken van geloof en waarheid, die zich aan de beoordeling van de overheid onttrekken, doch wijze men op het rechtskarakter in onze kerken van de belijdenisnormen. Het is beter, dat de overheid zelve zegt, dat onze rechtsnormen door haar niet worden erkend

— wat dan nog altijd te toetsen ware aan het geldende staatsrecht — dan dat dit door de kerken haar bij voorbaat reeds zou worden gesuggereerd.

3. Door de neutraliteit van den staat ten opzichte van de kerken is het formeele recht (zie het artikel Vormen?: Normen, „De Reformatie" van 23 Juni 1951) van meer dan gewone betekenis geworden, hetgeen een waarschuwing voor de kerken moet zijn deze vormen niet gering te schatten, mede daar juist zij een belangrijke pleitgrond bij de overheid kunnen blijken om den kerken recht te doen, nu de Grondwet aan de overheidsorganen verbiedt zich met geloofs- en waarheidsvragen in te laten.

Scheveningen.

Mr L. ROELEVELD.

Theologische Hogeschool RECTORAATS-OVERDRACHT.

Het College van Hoogleraren van de Theologische Hogeschool van „De Gereformeerde Kerken in Nederland", Broederweg 15, Kampen, heeft bij deze de eer U mede te delen, dat de overdracht van het rectoraat door Prof. Dr K. Schilder aan Prof. P. Daddens zal plaats hebben D.V. Donderdag 6 December 1951 a.s., des avonds om 8 uur, in de aula van het gebouw der Theologische Hogeschool, Broederweg 15, Kampen. Als gewoonlijk is deze samenkomst voor ieder toegankelijk.

Namens het College van Hoogleraren,

H. J. JAGER, h.t. secretaris.

* Lankmoedighedsverband?

Hetgeen wij over deze kwestie hier schreven, gaf enkele vragen in de pen, waarover we wel iets willen zeggen.

Een eerste vraag is: maar de bijbel spreekt toch tot Noach van een „verband"? Heeft dit dan geen genade-karakter? Desnoods: een karakter van „gemene gratie"? Naar onze mening laten velen, jammer genoeg, zich verstrikken in het vermoetende debat over de vraag, of het beweerde noachietische verband, ook wel „lankmoedighedsverband" geheten, nu particulier dan wel universeel is. Een bepaald dilemma wordt dus gesteld; alzò: is dit verband nu opgericht „met" allen, of alleen „met" de gelovigen-en-hun-zaad? Een dilemma, die zelf werd ingegeven door de andere vraag: is het noachietisch verband nu een fase van het genadeverband, ja of neen? Indien ja, dan is het toch enkel met de gelovigen gesloten? Indien neen, dan raakt het allen; maar kan dan dat wel: zo'n verband oprichten met het universele mensdom?

Het is goed, met dit dilemma, als zodanig, af te rekenen. Want natuurlijk is het fout. Het woord „verband" heeft hier velen parten gespeeld. Zeker, het staat in Gen. 9: 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17 te lezen. Maar het staat ook in Jer. 33: 20, 25; Hos. 2: 17. Het tekstenmateriaal zelf bewijst al, dat van „verband" in allerlei zin sprake kan zijn, en dat de betekenis soms niet uitkomt boven die van „beschikking", „inzetting", „ordinantie", „bepaling". Het karakter van een „verband" hangt trouwens altijd af van de vraag of er partijen zijn, en of de als partijen aangeduide instanties werkelijke partijen kunnen zijn, dan wel louter als partijen worden voorgesteld in beeldspraak. Engelen, mensen, kunnen — dank zij de door

God gewilde formatie van hun natuur — optreden als „partijen"; „dag en nacht", „zon, maan, sterren" daarenlegen niet. En als God, zoals hier gebeurt, in één adem (b.v. in 9: 8—17) als bondspartners aanduidt, niet maar Noach-en-de-zijnen, doch ook „alle levenwezens, en de aarde, alle vogels, alle vee, alle gedierte, en alle vrees, alle levenwezens in alle vrees, dat op de aarde is", dan is zonder meer duidelijk, dat het woord „verband" ditmaal herhaaldelijk in „ordinantie" opgaat: alleen maar: het éne scheepsel ondergaat ze, wordt eraan gesubalterneerd, is bloot passief; het andere scheepsel, actief, persoonlijk, vindt het een feest, en werkt als partner mee, als het verband daartoe oproept, of anders: het groet de bondsdag, met blijdschap. Noach verheugt zich, dat hij ervan horen mag, dat hij als „medeweter-medewerker-Gods" in diens handel ingewijd wordt, en dat hij weten mag, dat „hem en zijn zaad", in de geloofsweg althans, de gestelde ordening tot welkome zegen wezen mag.

Er is dan ook een aangrijpend verschil tussen Gen. 6: 18 en 9: 9, 10 v. In 6: 18 gaat het over Noachs behoudenis onder het de anderen neerslaande oordeel; het loopt daar niet over de onderhouding der schepping, niet over — zoals wij het wel eens uitdrukten — de kosmische therapie; want „de schepping" is geen „verband"; een verband kan alleen worden opgericht MET bestaande partners; of anders: gaat het op in beschikking over dode wezens, anorganische stof, reedeloos gedierte, planten, dag-en-nacht, seizoenen, welke beschikking deel uitmaakt van een aan partners Gods („medeweters-medewerkers") ten goede komende beschikking, of heilsoeconomie, dan moet die beschikking worden aangekondigd ten overstaan van zulke bestaande en toehorende partners.

Maar in 9: 8—17 is een beschikking Gods, die wel degelijk het thema „kosmische therapie" betreft, en die de tweede mensheidsvader als zodanig daarvan aankondiging doet.

Niet, dat ze opgaat in een bloot formele afkondiging van die kosmische therapie, want die was er altijd geweest en zal er zijn, zolang er geschiedenis zal wezen. Neen: er is ook een toespraak aangaande de positie van Noach: deze wordt tweede patriarch, leidt een nieuwe wereldperiode in, en zal geen derde hebben af te wachten, of te vrezen: de nu aangebroken periode (het „tweede wereldrond", Bilderdijk) zal niet worden gestoord, of afgebroken door een nieuwe zondvloed, of, scherper gezegd, door een nieuwe „mabbul" (Gen. 6: 17; 7: 6; 7: 7, 10, 17; 9: 15): de nieuwe periode zal de laatste zijn, er komt geen „derde tijdgebonden wereldrond". Het woord mabbul duidt volgens B. Jacob aan: verstoring, vernietiging; verwoestingscatastrofe alzò: volgens hem is het afgeleid van een stam, die ook aan het hebreeuwse woord voor „lijk" zijn vorm gegeven heeft.

En juist omdat Gods toespraak (geen universele mabbul als storende factor, als interims-caesuur, meer) alle kosmische wezens raakt, worden deze — maar dan natuurlijk alle „naar hun aard" — erin betrokken. Noach wordt aangesproken, en de levenwezens, etc. delen in het goddelijk plan: Hij handelt „bij hen, over hen, zonder hen". Zonder hen.

Met Noach natuurlijk niet alzò. Toch is ook hij in dit „verband" ten dele met die „levenwezens" één. En staat hij — weer ten dele — met hen op één lijn.

Dat hebben reeds die gereformeerde theologen begrepen, die zich hebben uitgelaten over het verschil tussen „belofte" en „belofte". Er zijn, zo zegt, naast Ursinus, onder vele anderen b.v. Zanchius, tweeërlei beloften Gods: conditionele en categorische. De conditionele worden gegeven „op conditie" (hetgeen natuurlijk nooit remon-

ÉÉN HERDER.... ÉÉN KUDDE (VII)

§ 9. Over de kern van het kerkelijk conflict.

Nadat we in de voorafgaande paragrafen de kerkelijke worsteling uit de laatste jaren van verschillende kanten hebben bekeken, willen we ons nu scherp en duidelijk de kern van het kerkelijk conflict voor ogen plaatsen, om ons ook ten aanzien daarvan weer af te vragen hoe de zaken momenteel staan.

Voordat we daartoe overgaan, moeten we evenwel eerst radicaal afwijzen een reconstructie van het kerkelijke gebeuren, die alom in de kring der gebonden kerken wordt gepropageerd en reeds bij duizenden en duizenden de klare blik op de feiten heeft vertroebeld.

Deze reconstructie komt ongeveer hierop neer:

Na de vereniging van de christel. gereformeerde en de dolerende kerken openbaarde zich in de gereformeerde kerken gedurende vele jaren een ernstige spanning tussen de twee stromingen, welke respectievelijk uit de Afscheiding en de Doleantie voortkwamen en daarvan haar stempel ontvingen. Soms uitte deze spanning zich zelfs in heftige botsingen.

Langzamerhand vloeiden deze stromingen gelukkig samen. Maar toch bleef er in de kerken een groep, welke zich als een factie handhaafde. Zij schaarde zich om de Theologische Hogeschool. Maar terwijl zij deze in naam als „School der kerken" verdedigde en alles deed om haar bloei te bevorderen, probeerde zij haar in werkelijkheid tot exponent van eigen groep en tot centrum van een eigen theologie te maken.

Tengevolge van dit streven broeide er in de kerken een latent en permanent conflict.

In de loop der jaren kreeg de genoemde groep helaas een krachtige en invloedrijke vocaal in Prof. Schilder. Door zijn optreden werd ze wel is waar gewijzigd in haar samenstelling en tendenzen, maar tegelijk werd ze ook veel krachtiger.

Bovendien begonnen in die zelfde tijd de mannen van de wijsbegeerte der wetsidee zich te roeren en te organiseren. Hun streven liep voor een aanmerkelijk

deel parallel met wat Prof. Schilder voorstond. Ook zij uitten zich kritisch ten opzichte van wat in de Gereformeerde Kerken „gangbare mening" was.

Na verloop van tijd was de situatie zo, dat Prof. Schilder zonder meer als het hoofd, de leider, van een partij, van een factie, moest worden beschouwd. Hij vormde immers een schaar discipelen, welke hij commandeerde en die hem critiekloos volgden. En al meer bleek hij, met zijn mannen, een gevaar voor de rust en de vrede der kerken te worden.

Door haar felle polemiek veroorzaakte deze Schilder-factie ten slotte een spanning, die ondragelijk was en bij de geringste aanleiding tot een ernstig conflict moest leiden.

Deze aanleiding kwam, toen de synode van 1942 gans argeloos tegen de leringen van mannen als A. Janse en Ds I. de Wolff een paar leeruitspraken over het genadeverband uitvaardigde, waarin feitelijk niets anders werd gedaan dan herhalen wat reeds door de generale synode van 1905 was vastgesteld!

Met niets ontziende felheid ging toen de Schilder-groep tegen deze leeruitspraken te keer. Op grond van wat niet anders is dan een caricatuur-voorstelling van art. 31 der Kerkenorde, verklaarden Prof. Schilder en velen der zijnen de leeruitspraken niet voor vast en bondig. En ze wekten kerkeraden en kerkleden hartstochtelijk op hetzelfde te doen.

Dat was voluit kerkelijke revolutie. En toen kwam de ellende!

De synodes moesten toen immers wel optreden! Ze mochten niet met zich laten spelen. En ze hadden de roeping „de rust" en „de vrede" en „de eenheid" der kerken te bewaren. Daarom moest dat revolutiepogen met krachtige middelen worden tegengestaan. En aan de factievorming moest eens en voor goed een einde worden gemaakt.

En zo zijn de synoden toen tegen Prof. Schilder en zijn bondgenoot Prof. Greijdanus opgetreden. Ze moesten.

Aanvankelijk deden ze dat zeer lankmoedig. Maar toen bleek, dat er met deze hoogleraren niet te praten was, tastten ze krachtig door! De twee Kamper professoren hielden immers steeds door op het fatale pad.

En ten slotte werden de synoden gedwongen, hoe ellendig dat ook was, Schilder en Greijdanus en hun medestanders met de kerkelijke tucht aan te pakken en hen te schorsen, af te zetten of uit het ambt te weren.

Dit is — zo beweerde men — de feitelijke historie van het kerkelijk conflict.

Men houde dit goed voor ogen.

Om de leeruitspraken ging het in feite niet. Het ging om heel wat anders. Het ging om de macht! De synoden kregen te doen met een verderfelijke „geest", die de kerken bedreigde en die, het koste wat het koste, moest gebroken worden.

Wat zullen wij tegenover deze radicale ver-tekening van de feiten zeggen?

Drie dingen.

Vooreerst: indien de zaken zo staan, dan zijn de voor- aanstaande figuren welke zich tegen de synoden en haar besluiten keerden een stel immorele schavuiten of een groepje beklagenswaardige verblinden.

Want als hun verzet tegen de leeruitspraken niets dan een voorwendsel was, waarmee de eigenlijke verborgen bedoelingen gecamoufleerd moesten worden, dan is hun actie zo intens gemeen geweest, dat er geen woorden zijn om die naar recht en waarheid te kwalificeren.

En als ze te goeder trouw waren, als ze dus eerlijk meenden tegen een bepaalde leerconstructie en een nieuwe wijze van kerkregeren te moeten vechten, terwijl toch in feite gans andere motieven hen dreven, dan waren en zijn zij zo verblind dat er geen helpen aan is.

Dit zeggen we eerst.

Maar daarna nog wat.

Indien de synode optreden moest tegen dwarsdrijvers, recalcitranten, oproermakers, dus tegen een bepaalde „geest" — moest ze dan daarvoor le e r u i t